

Referatet er gått tapt.

Her gjengis derfor protokollen som ble ført under møtet og utdrag av referatet som finnes i Riksarkivet.

FORHANDLINGS-PROTOKOLL FOR MØTER FOR LUKKEDE DØRER
STORTINGET 1916

Dato:	SEP nr.	Kart nr.	Stemme- tall	Stortingets beslutninger
12.02			enst.	holdt Stortinget møte for lukkede dører. Man besluttet Statsraadets medlemmer, kontorchefen og sekretærene ved Stortingets kontor og de ansatte referenter gives adgang til forhandlingene. Statsraad Holtfodt redegjorde for en del forføininger, som er truffet vedrørende vort neutralitetsvern og vor krigsberedskap. Efter bemerkninger av enkelte repræsentanter og tilsvær av statsraad Holtfodt erklærtes forhandlingene om denne sak avsluttet.
	1		Enst.	Derefter referertes Oversendes militærkomiteen og budgetk. forsterket med 2 medlemmer. Sluttelig oplæstes og godkjentes protokollen. Møtet hævet. Joh. Ludw. Mowinckel Tore Aaen.

Riksarkivet, Privatarkiv 616, Chr. Th. Holtfodt, Boks 8:

(Notat på dokumentet: Se også mappe Verdenskrig II Dokument nr. 1 1916, redegjørelse om nøytralitetsvern m.v. inntil 1/1 1916 siden de i St.med. nr 10 1914 av 7/1 1915 redegjorte forføininger.)

Statsraad Holtfodt: I forbindelse med den stortingsmeddelelse, der er utfærdiget under 4de dennes angaaende de forføininger, som indtil 1ste januar d.a. er

truffet til hævdeelse av rikets nøytralitet og de derved nødvendiggjorte forsvarsforanstaltninger, skal jeg til orientering for Stortingets medlemmer og etter konferance med Stortingets præsident tillate mig at gi et resume av, hvad der i denne meddelelse er anført, supplert med endel opplysninger, som jeg har trodd det vilde være riktig at gjøre Stortingets medlemmer bekjendt med. I de propositioner, som er fremsat for Stortinget i 1915, og som er vedtat av dette, angaaende bevilgninger til neutralitetsvernets opretholdelse, anførte departementet, at det ogsaa i fremtiden vilde være nødvendig at kunne disponere de nødvendige midler til bestridelse av de ved neutralitetsvernet fremdeles forbundne utgifter, idet det selvsagt vilde være ganske umulig at søke Stortingets bevilgning for hver enkelt gang. Den nu til Stortinget oversendte stortingsmeddelelse indeholder en nærmere redegjørelse for, hvilke forføininger departementet i den forløpne tid, siden begyndelsen av 1915, har fundet at burde træffe vedrørende neutralitetsvernet og til fremme av landets krigsberedskap.

Jeg skal da først behandle ganske kort enkelte ting vedrørende neutralitetsvernets avdelinger.

! Samtlige landvernsavdelinger av infanteriet har nu tjenstgjort ved neutralitetsvernet i mindst 30 dage. Dette opbud har som bekjendt ordinært ingen øvelse, og det var høist paakrævet baade av den grund og for at komme paa det rene med, hvorledes deres utrustning og bevæbning var beskaften, at faa alle disse avdelinger indkaldt. Den i 6te brigades distrikt opsatte neutralitetsvagt tjenstgjør i skift paa 60 dage ad gangen. Overensstemmende med forutsætningen for forlængelsen av rekrutskolerne i 1915 har infanteriets rekruttsavdelinger under den sidste del av rekrutskolen indgaaet i neutralitetsvernet, - herfra dog undtat rekrutavdelingerne i 6te brigade. De 22-aarige rekrutter i 2det til 6te infanteriregiment, som har gjennomgaaet ekstraordinær rekruttskole i 1915, blev først færdige med denne rekruttskole ved juletider dette aar, og man har saaledes derigjennem vundet endel erfaring for, hvorledes rekrututdannelsen arter sig ved vintertid. Disse rekrutter skal imidlertid fortsætte sin tjenstgjøren ved neutralitetsvernet yderligere i 90 dage, og det er da bestemt, at de derved skal avtjene 3 av sine ordinære regimentssamlinger. Paa samme maate vil de, som ved 1., 7. og 8. infanteriregiment gjennomgik ekstraordinær rekruttskole i 1915, bli indkaldt til 60 dages tjeneste ved neutralitetsvernet i 1916. Under forutsætning av, at det forslag, som iaar er fremsat for Stortinget om opøvelse av 21-aarige, blir vedtat, vil neutralitetsvernet i 1916 kunne bestrides paa det nærmeste aaret ut uten ekstraordinær indkaldelse av tjenestefri aarsklasser.

! Ved fæstningsartilleriet har tjenestebyrden for menige været særdeles stor, og departementet har derfor paa forskjellige maater forsøkt ved ekstraordinære forføininger at lette disse folk deres tjeneste. Ved

fæstningsartilleriet har nemlig enkelte av de ældre mandskaper været indkaldt indtil 4 à 5 gange med 1 og 1/2 maanedes mellemrum, og det er klart, at det falder meget tungt for dem, som er optat med civil beskæftigelse. For nu at rette paa dette, har man da i den sidste tid indkaldt den fornødne styrke av andet opbud av feltartilleriet og første og andet opbud av bergbatterierne for at avløse den tilsvarende styrke av de ældre fæstningsartillerister, og likeledes er der indkaldt endel av andet opbud av ingeniørvaabnet for at avløse et tilsvarende antal av fæstningsartilleriets signalmandskaper. Disse landvernsmandskaper av specialvaabnene faar paa denne maate en tilsvarende utdannelse til den, som er opnaadd for infanteriets landvern; disse har nemlig heller ingen ordinær øvelse i fred, og den tjeneste, som kan tildeles dem ved fæstningerne, ligger noksaa nær den tjeneste, de faar at utføre i felt sammen med feltarmeen. Man har derfor trodd det forsvarlig at kunne gjøre dette. Det er selvfølgelig ikke meningen, at disse andre vaaben skal tjenstgjøre ved fæstningerne fra det øieblik, at fæstningerne krigsmobiliseres; da vil de øieblikkelig bli avløst av de egentlige fæstningsbesætninger. Fæstningsartilleriets minemandskaper er den klasse, som man ikke har kunnet avløse fra andre vaaben, og hvor derfor tjenesten falder tungest. For paa det nærmeste at kunne undgaa i 1916 at indkalde tjenestefrie aarsklasser paa kystbefæstningerne - altsaa de aarsklasser, som almindeligvis er tjenestefrie i fred - er der utfærdiget en kongelig resolution for, at der skal oprettes nye ekstraordinære garnisonsavdelinger paa kystfæstningerne, Oscarsborg, Tønsbergs, Kristiansands, Bergens og Agdenes befæstninger, hvorved der ialt vil bli indkaldt 2175 mand. Garnisonsavdelingerne vil bli opsat efter behovet og efter kommanderende generals nærmere bestemmelse. Ved opprettelsen av disse ekstraordinære garnisonsavdelinger vil infanteriet bli lettet for et tilsvarende antal mandskaper, hvilket er meget paakrævet, da der iaar er truffet den bestemmelse, at der samtidig skal opøves 2 aarsklasser i rekruttskolen, hvorved infanteriets avdelinger under aarets vaabenøvelser vil bli meget store. Fæstningsartilleriet vil paa denne maate faa endel overskud utover den ordinære krigsopsætnings styrke; men dette overskud vil man forsøke anvendt til opsætning av dækningsavdelinger, saaledes at man derigjennem kan faa frigjort endel av de landvernsavdelinger, som hittil har været knyttet til fæstningerne som dækningsavdelinger, saaledes at saaledes frigjorte landvernsavdelinger derved skulde kunne tjene til direkte at styrke den mobile feltarme.

Ved landbefæstningerne har likeledes garnisonsavdelingerne været øket, og spesielt ved Værdalens befæstninger, som tidligere henlaa under

feltartilleriet, har der været opøvet den fornødne krigsopsætningsstyrke av fæstningsartillerister.

Der har endvidere været indkaldt mandskaper for at faa utført endel av de nødvendigste fortifikatoriske arbeider ved Kongsvinger og Agdenes befæstninger, og for bevogtning av de internerte engelskmænd paa Jørstadmoen og de internerte tyskere paa "Berlin" i Trondhjem har der ialt været utkrævet en styrke av 60 mand paa Jørstadmoen og 100-120 mand i Trondhjem, som altsaa indgaar som en forøkelse av neutralitetsvernet. Jeg kan nævne, at omkostningerne ved denne internering vil for Jørstadmoen dreie sig om ca. 5000 kroner og for Trondhjem om ca. 10000 kroner om maaneden - en post, som vi har haab om i sin tid at faa refundert ialfald noget av.

Med hensyn til den numeriske styrke av neutralitetsvernet kan anføres, at den oprindelige planmæssige styrke, som blev opsat med engang krigen brøt ut, efterhaanden i al stilhet er reducert med ca. 30 % eller 3000 mand. Vi har vovet at gaa til denne reduktion, fordi alle mandskaper nu har været inde, og alting ligger saa krigsberedt, som vi overhodet kan faa det hos os. Der har den hele tid konsekvent været arbeidet mot det maal, for det første - som jeg nævnte - at skaffe vort landvernsopbud, som ordinært ikke har øvelser i fred, mindst 30 dages øvelser, og dernæst at søke neutralitetsvernet utført ved hjælp av avdelinger, som derigjennem kan utføre sine ordinære øvelser. Dette vil da være gjennomført saaledes, at i den største del av 1916 vil der ikke bli indkaldt efter planen - hvis der ikke hænder noget særlig ekstraordinært - nogen nævneværdig styrke av ældre mandskaper, som ellers skulde være tjenestefrie i fred.

Et andet viktig punkt er befalsutdannelsen. Ved krigens utbrudd manglet der ialt over 400 officerer i vor krigsopsætning, og av stridende underofficerer manglet der 44 fastlønnede og 960 ulønnede. Disse mangler maatte da i mobiliseringsplanen dækkes ved oprykning nedenfra, hvorved der blev en mangel paa stridende korporaler av 3456. Dette forhold var en svakhet ved vor hær av en saa alvorlig karakter, at ekstraordinære forholdsregler maatte tages. Jeg skal da i korte træk redegjøre for, hvad der i saa henseende er gjort. Av de mandskaper, som blev optat i de ekstraordinære garnisonsavdelinger, blev der straks uttat av infanterister 250 mand, som i et 4-maaneders kursus ved vedkommende brigades underofficersskole blev utdannet til korporaler, og av fæstningsartillerister 135 mand, som fik lignende utdanning i et 3-maaneders kursus. Efter avsluttet kursus fik disse folk 2 maaneders fortsat utdanning ved vedkommende garnisonsavdelinger.

I rekrutskolerne i 1915 blev der ekstraordinært utdannet følgende antal reserveunderbefal:

Ved infanteriet	1960
" feltartilleriet	180
" ingeniørvaabenet	80

Møte for lukkede dører, Stortinget 12. februar 1916

" kavalleriet	100
" landbefæstningerne	42

Tilsammen ca. 2362.

Utdannelsen har for infanteriets vedkommende dels skedd i rekruttskolens 42 sidste dage for rekrutternes vedkommende og dels i et kursus paa 30 dage for mandskaper av aarsklassen 1914. For specialvaabnernes vedkommende blev mandskaper av aarsklasserne 1913 og 1914 indkaldt til at gjennemgaa et 30 dages reservebefalskursus. For de ældre mandskapers vedkommende blev denne tjeneste godskrevet dem som optjent regimentssamling. For feltartilleriets vedkommende har der desuten ved den artilleriavdeling, som var opsat i Trondhjem til bevogtning av "Berlin", været utdannet 30 underbefalsmænd. Endvidere har der for infanteriets vedkommende været holdt 60 dages tropchefskurser - ett for hver brigade - i hvilke blev indbeordret 36 dertil skikkede menige pr. regiment, altsaa 12 pr. bataljon. Denne beordring er godskrevet vedkommende som 2 regimentssamlinger. For at skaffe disse nye befalingsmænd større rutine er det bestemt, at de skal avgjøre sin sidste regimentssamling ved 30 dages tjeneste enten i neutralitetsvernet eller ved utskrevet avdeling. De av disse, som yderligere paatar sig mindst 60 dages frivillig tjeneste, og som ansees skikket dertil, vil bli beskikket som utskrevne sersjanter. Som tropchefer er der saaledes i alt utdannet ca. 600 menige. De av Stortinget bestemte 8 maaneders frivillige befalskurser til utdanning av ulønnede officerer blev igangsatt 10de mai 1915 og blev avsluttet 10de januar iaar. Der har været avholdt 4 kurser, nemlig ved infanteriet, feltartilleriet, ingeniørvaabnet og fæstningsartilleriet med tilsammen 139 elever. Ved disse kurser meldte der sig oprindeligg 257. Den forandring, som blev foretatt i den oprindelige plan paa Stortinget ifjor, bevirket imidlertid en avgang av de frivillige ansøkere paa over 100, saaledes at vi nu kun har faatt utdannet 139 elever ad denne vei. For disse elever, som efter den fastsatte plan skal ha en regimentssamling som korporaler og en regimentssamling som sersjanter, forinden de rykker op til officerer, er der truffet den ordning, at de straks skal faa avgjøre denne tjeneste enten ved neutralitetsvernet eller under vaabenøvelserne, saaledes at de i løpet av 60 dage fra den tid, da de var færdige med sin utdanning, vil være færdige som officerer, og de fleste av dem har erklært sig villige til at fortsatte tjenesten for hurtigst mulig at opnaa fornøden rutine.

Da dette kursus var færdigg, fandt departementet, at man burde gjøre et forsøk til, og der blev da indbudt til frivillig deltagelse i et tilsvarende kursus paa de samme betingelser. Det viste sig, at der da kun meldte sig 37

elever ved infanteriet og 14 ved fæstningsartilleriet, og disse tal viser, at vi har naadd grænsen av, hvad der kan opnaaes ad frivillighetens vei. Der vil derfor bli forelagt Stortinget forslag om obligatorisk befalsutdannelse for alle elever av de høiere skoler overensstemmende med den forandring i vernepligtsloven, som blev vedtat av Stortinget ifjor.

Samtidig med denne ekstraordinære utdannelse har krigsskolen utdannet alle de elever, som den har kunnet overkomme. I krigsskolens nederste klasse blev der saaledes ekstraordinært optat 50 kadetter til utdannelse som ulønnede officerer, og i krigsskolens øverste klasse blev der opprettet en parallelklasse paa 30 elever ved siden av det ordinære elevantal, 30 elever. Ved gjennemgaaelsen av befalsmanglerne viste det sig, at det hittil planmæssig antal av 30 elever i krigsskolens øverste klasser kun dækket saavidt den normale avgang; man fik ikke fylt nogen av alle de mange vakanser, som har staat gjennom en aarrække. Der var ogsaa et forhold til, som gjorde det nødvendig her at skride til en ekstraordinær utdannelse. Der blev nemlig av departementet forlangt indsendt en opgave over det antal officerer, der staar i aktiv tjeneste, men som ikke er feltdygtige av en eller anden grund. Ved gjennemgaaelsen av denne opgave viste det sig nødvendig - ogsaa av den grund, at det her ikke var saa faa, som vi ikke turde gjøre regning paa i krig - at skride hurtigst mulig til en ekstraordinær utdannelse av officerer for at faa rækkerne fylt.

! Der har ved siden av forannævnte befalskurser været avholdt en række kurser til specialutdannelse av befal. Saaledes har der ved landvernskompanierne været holdt tre dages instruktionskurser for kompaniernes befal, forinden deres avdelinger kom ind - de avdelinger, som endnu ikke hadde været inde, da disse foranstaltninger blev truffet. Istedetfor vanlige skyteskoler har der været holdt skyteskoler med adgang for vernepligtige officerer og underofficerer, som ansaaes skicket til i krig at ta kommando og rykke op i fastlønnede officersstillinger. I infanteriets skyteskole deltok 24 officerer og 24 underofficerer, i feltartilleriets skyteskole deltok 8 officerer og 8 underofficerer, i fæstningsartilleriets skyteskole 6 officerer og 6 underofficerer. Saa har der været avholdt 6 dages instruktionskurser i bruken av de nye, lette mitraljøser, som er anskaffet for armeen, 3 dages kurser for geværmitraljøsepelotonenes opsætning i neutralitetsvernet, 6 dages kurser i behandlingen av feltartilleriets nye sigtemidler, 6 dages kursus i sprængningsarbeider for hjulrytterbefal, og desuten har der været holdt bøsse-makerkurser paa Kongsberg, instruktionskurser - 1 pr. brigade - for de stedfortrædende distriktsintendanten, 20 dages kursus med det nye radio- og lyskastermateriel. 9 ukers kursus i traadløs telegrafi er bestemt iverksat ved de avdelinger, som midlertidig skal betjene det nye materiel, som er

anskaffet, men hvortil vi ikke har organisationsmessige kadre. Saa er der bestemt avholdt et 30 dages mitraljøsekursus for at opøve befal og mandskap ved de landvernsbataljoner, som er tildelt mitraljøser, og endvidere har instruktørerne for disse kurser været indkaldt til et 6 dages teknisk kursus ved Kongsberg vaabenfabrik.

Jeg skal derefter gaa over til at omtale enkelte andre forføininger, som er truffet. For det første er der igangsat meget omfattende arbejder for at bedre underbringelsen paa befæstningerne, hvor ved krigens utbrudd alt var anordnet for sommerøvelser og intet eller litet forberedt for at skaffe personellet underbringelse ved vintertid. Der blev jo i 1914 av Stortinget bevilget 500,000 kroner og i 1915 470,000 kroner til bebyggelse paa befæstningerne med feltforhold for øie. Disse byggearbejder har da den hele tid været drevet med al den kraft, vi har formaadd, og der er ad den vei nu rettet paa mange ting ved fæstningerne, som det ogsaa var høist paakrævet at faa i en anden skik. Ogsaa paa ekserserpladserne er underbringelsesforholdene betydelig bedret, idet Stortinget i 1915 gav en bevilgning paa 600,000 kroner, og desuten er der git enkelte tilskud av neutralitetsvernets bevilgning for at bedre underbringelsesforholdene ved de avdelinger, som har ligget i vinterøvelser paa de forskjellige ekserserpladse, og forat forbedre underbringelsesforholdene for de befalskuser, som har været forlagt til de forskjellige ekserserpladse. Der er endvidere ifjor git en bevilgning paa 525000 kroner for hurtigst mulig at skaffe fæstningerne de nødtørftigste kommandopladse. Ogsaa disse arbejder har den hele tid været drevet med al den kraft, ingeniørvaabnet har formaadd, og en hel del kommandopladse er dels færdige, og dels nærmer de sig sin fuldførelse. Ingeniørmateriellet, som i denne krig spiller saa overordentlig stor rolle, har man da forsøkt at supplere saa langt som mulig. Der er gjort betydelige anskaffelser av spader, hakker, jernbaneverktøi, sandsækker o.s.v. Bromateriellet er forøket med 82 pontonner til ialt 124 med nødvendig tilbehør av vogne, planker, bukker, bjelker m.v., saaledes at vort brotræns effektive længde, der før krigen kun var 225 meter for hele armeen, nu er øket til 500 meter, altsaa brolængden for det sværeste brobygningsmateriel. Der er anskaffet en mængde telegraf-, telefon og signalmateriel, og der paagaar her vedvarende nye anskaffelser for feltarmeen. Jeg skal nævne f.eks., at felttelegrafkompanierne søndenfjelds tidligere kun hadde 184 km.s linje, hvorav kun 120 km. kabel og resten blank traad. Vi har nu utskiftet den blanke traad, og samtidig er kabellængden ved telegrafkompanierne øket saaledes, at de samme avdelinger nu disponerer over en kabellængde av 240 km., og de blanke traade er helt sløifet. Der er

anskaffet en række telegrafapparater. Der er gjort store bestillinger paa kikkerter, hvortil vi dog først i den allersidste tid har faat utførselstilladelse fra Tyskland efter langvarige forhandlinger. En hel del av vognmateriellet er fornyet og modernisert. Som jeg nævnte ifjor, da vedkommende spørsmål var oppe til behandling i Stortinget, manglet vor arme ved krigens utbrudd ganske radiomateriel for transportable feltstationer. Der er nu anskaffet fra England 5 transportable 1 1/2 kw. stationer for det søndenfjeldske og nordenfjeldske operationsteater og 4 1/2 kw. stationer for Tromsø-Narvikavsnittet. Disse har vi efter langvarige forhandlinger faat lov til at faa levert fra England, og de er nu inden landet. Man er nu optat med hurtigst mulig at faa utdannet det nødvendige personale til dette nye materiel. Vi hadde tidligere ikke en eneste transportabel lyskaster ved vor feltarme. Saadanne lyskastere spiller, som vi alle har set, en overordentlig stor rolle i krig, og der blev da av Stortinget ifjor git en bevilgning til noksaa betydelige anskaffelser. Der er saaledes anskaffet 10 større lyskastere, som vi har faat fra et av de bedste firmaer, som overhodet kan skaffe disse, nemlig Siemens-Schuckert. De er nu kommet til landet. Vi har endvidere anskaffet 4 mindre kjærrestationer for Tromsø-Narvikavsnittet, saa vi ogsaa her begynder at komme noksaa godt ivei. Saa er der truffet en række forføininger vedrørende fæstningernes vandforsyning, proviantmagasiner og en hel del andre ting, for hvilke der er detaljert redegjort i stortingsmeddelelsen, men som jeg antar ikke har den interesse for Stortingets medlemmer, at det er nødvendig at gjennemgaa dem i detalj. Det faar bli vedkommende stortingskomites sak, som skal ha dette til kritisk gjennemgaaelse. Jeg skal derfor kun fæste mig ved de mere væsentlige ting av det, som der er redegjort for i stortingsmeddelelsen. For minevæsenets vedkommende - jeg tænker da paa det permanente minevæsen ved store fæstninger - begynder nu slitagen paa materiellet at bli ganske merkbar, efterat minerne har ligget 18 maaneder i sjøen. Det har da været nødvendig med den største forsigtighet at ta op minerne enkeltvis eller gruppevis til kontrol. Dette er forøvrig en av de vanskeligste opgaver, som kan stilles mineavdelingerne, at ta op miner paa denne maate uten at forstyrre kabelnettets. Der ligger nemlig et helt net av kabler spredt utover havbunden ved en saadan minisperring, og der maa opereres med den største forsigtighet for ikke at rive kablerne istykker, naar man tar minerne op. Dette arbeide har nu paagaat uavbrudt, og det har da vist sig nødvendig at fornye en hel del ankerkjettinger, som er forrustet, og det har ogsaa vist sig nødvendig at utskifte kablerne. Det var noget, vi var forberedt paa maatte indtræffe. For baatmateriellets vedkommende har vore fæstninger været meget snaut utstyret, og vi maatte da ved mobiliseringen straks leie en hel del fartøier til hjælp ved

bevogtningen. Etterhaanden er leien for disse fartøier skruet saaledes op, at det har vist sig regningssvarende efterhaanden at kjøpe mindre bevogtningsbaater til fæstningerne istedetfor at leie baater. Vil man da i sin tid atter realisere dem, saa kan man gjøre det; men sandsynligvis blir man nødt til at beholde disse baater. Fæstningerne har været altfor snaut utstyret for feltmæssige forhold. Saa er der anskaffet noksaa betydelige beholdninger av kul og kokes til det daglige forbruk, likesaa av olie. Saa skal jeg nævne, at departementet har formidlet forhandlingerne mellem den engelske regjering og den norske automobilklub for at sikre os tilgangen paa automobilringer og cykledæksler - d.v.s. gummiringer. England er meget streng i saa henseende og har krævet meget strenge garantier for at skaffe landet det fornødne til eget forbruk. De garantierklæringer, som utfordres, gaar ut paa, at varen kun skal anvendes til indenlandsk forbruk.

Jeg skal derefter nævne endel angaaende de forføininger, som er truffet til fremme av ! ammunitionsfabrikationen. Ved krigens utbrudd manglet der ikke saa litet paa, at vore beholdninger av gevær- og kanonammunition var saa store, som ønskelig kunde være, og der blev da i løpet av høsten 1914, saalangt vedkommende driftsbestyrer ansaa det forsvarlig, iverksat utvidet, tildels forceret, drift ved vor eneste ammunitionsfabrik paa Raufoss. Man har derved opnaadd at dække en ikke ubetydelig del av det økede forbruk, samtidig med at man har forøket beholdningerne noksaa væsentlig. Der er nu f.eks. oparbeidet fuld krigsbeholdning av ammunition for de 150 nye mitraljøser, som er anskaffet, og krigsbeholdning for disse mitraljøser ansættes til 25000 patroner til hver enkelt av dem. Av kanonammunition til de forskjellige kalibre utgjorde beholdningerne ved krigens utbrudd 183000 skud. Ved den forcerete drift, som man har formaadd at iverksætte, er denne beholdning efterhaanden øket med 75000 skud. Ved det mest ammunitionsslukende skyts - feltskytset - kan vi nu paaregne en beholdning av 108000 eller ca. 1000 skud pr. kanon, medens det ved krigens utbrudd utgjorde omkring 650 skud pr. kanon. Imidlertid har det som bekjendt vist sig, at fra det øieblik krigen gaar over fra manøvrekrig til stillingskrig, saaledes som vi nu oplever den, vokser ammunitionsforbruket med nutidens hurtigskytende vaaben saa sterkt, at alle tidligere beregninger er kuldkastet, og man kom derfor i alle land efterhaanden paa det rene med, at løsningen av ammunitionsspørsmålet blev et av de vanskeligste problemer, som krigen stillet, og som vi alle vet, er et land som England med saa godt som ubegrænsede baade økonomiske og finansielle resourcer først i den allersidste tid paa vei til at løse denne opgave paa en helt betryggende maate. Hos os var denne opgave

selvfølgelig endnu langt vanskeligere, og det voldte meget arbeide at faa klarhet over, hvorledes denne sak burde gripes an. Ved krigens utbrudd var jo forholdet det, at vi kun hadde en eneste statsammunitionsfabrik paa Raufoss, der væsentlig kun var beregnet paa at tilfredsstille fredsforbruket, medens vi hittil gjennemgaaende hadde anskaffet de egentlige krigsbeholdninger av ammunition fra utlandet. Vor eneste krudtfabrik, den private fabrik, Engene, kunde nu sammen med Raufoss ved en yderst forceret og derfor meget farlig drift døgnet rundt i det høieste producere 1400 kg. krudt i døgnet. Men av dette kvantum krudt kunde Raufoss ikke overkomme at omdanne til ammunition mere end 800 kg. i døgnet. Og selv indenfor dette kvantum maatte baade tændhætter, al messing og alle brisante stoffe skaffes fra utlandet. Det voldsomme ammunitionsforbruk under krigen drev snart priserne paa det utenlandske marked saaledes i veiret, at det blev uoverkommelig for os at konkurrere med de krigførende stormagter paa det sterkt begrænsede utenlandske marked, der stod aapent for vore bestillinger. Der gjaldt derfor saa hurtig som mulig at bli selvhjulpen i størst mulig utstrækning paa dette omraade, og det har man da i store træk søkt at opnaa paa følgende maate. Ved krigsutbruddet forelaa der kun for Raufoss's vedkommende en paa det nærmeste utarbeide plan for et prosjektilpresseverk, der skulde kunne overta presningen av prosjektilhylser for kalibere op til 15 centimeter. Planerne for dette presseverk blev da hurtigst mulig gjort færdige, og de fornødne bevilgninger stillet til disposition, arbeidet sat i verk, og presseverket staar nu færdig. Det koster omtrent 90000 kroner. For tændhætternes vedkommende blev der likeledes straks gjort meget store bestillinger i utlandet, hvor der imidlertid snart opstod vanskeligheter ved siden av saadanne prisstigninger, at ogsaa her viste det sig ikke alene regningssvarende, men aldeles nødvendig hurtigst mulig at iverksætte fabrikationen av tændhætter inden landet, saa meget mere som vi inden landet raader over de fornødne raastoffe til tændhættefabrikationen med undtagelse av endel kemikalier, som maa skaffes fra utlandet. Der blev, saasnart planen for tændhættefabrikationen var færdig og anbud var indtat, bestilt maskiner fra utlandet ved de bedste fabrikker, som kunde skaffes. Efter flere maaneders forløp fik vi da den bedrøvelige meddelelse, at fabrikken fandt sig nødsaget til at annullere sin kontrakt. Vi maatte da straks gaa igang med at indta nye anbud, og vi har faat anbud, og arbeidet med maskineriet er igang; men som sagt er fabrikken desværre endnu ikke færdig paa grund av, at den utenlandske leverandør dengang avigtede sine forpligtelser. Den næste vanskelighet, som opstod, var tilveiebringelse av messingkopper til presning av hylser. Ogsaa her steg priserne ganske voldsomt i veiret, og der blev da straks iverksat utarbeidelse av planer med overslag for et metalsmelteri med valseverk, som vi hittil

hadde savnet. Ogsaa her har vi nemlig inden landet de fornødne raamaterialer: kobber og zink; men vi har ikke noget smelteri og ikke noget valseverk til fremstilling av den messing, som brukes til hylser ved ammunitionsfabrikationen. Saasnt disse planer og overslag var færdige, blev de fornødne midler stillet til disposition, og et smelteverk med valseverk paa Raufoss, anslaat til at koste ca. 100,000 kroner, er nu noksaa langt paa vei. Den næste vanskelighet, som opstod, var tilveiebringelse av det brisante stof, som brukes til projektilfyldningen. Vi har hittil kun holdt os til trinitrotoluol, og den kunde kun skaffes fra Tyskland eller fra Amerika. Fra Amerika kunde vi kun faa en toluol, som man kalder for krigstoluol, som ikke taaler lagring, og som vi derfor ikke ønsket at anskaffe. Fra Tyskland har det lyktes os at faa 10 ton til landet, siden krigen brøt ut, og 10 ton ligger færdig til avskibning, som vi likeledes har haab om at faa inden ganske kort tid. Disse 20 ton kan da ved egne tilsætninger paa grund av den gode kvalitet av dette stof, vi nu har, økes til det dobbelte, saaledes at vi skulde kunne erstatte 40 ton toluol. For de brisante stoffers vedkommende er vi imidlertid saa heldig stillet, at vi ved en massefabrikation under krig kan skaffe et andet stof inden landet, som er tilstrækkelig effektivt, men som ikke taaler lagring, nemlig sikrit. Der kan skaffes fuldt fornødent kvantum av det, men vi kan ikke bruke det til opmagasinering av ammunition for længere tid.

Samtidig med at disse arbeider paagik, hadde generalstaben i opdrag at skaffe den fornødne oversigt over, hvorledes man skulde anlægge vor

! ! ammunitionsfabrikation i krig saaledes, at vi var nogenlunde betrygget, selv om vi ikke kunde faa tilførsler utenfra. Det viste sig der naturligvis, at man snart kom til meget store tal og saadanne tal, at det var nødvendig her at gaa skridtvis frem. Det første, som da blev besluttet gjort, var, at man fik utarbeidet alle planer for Raufoss saaledes, at Raufoss var istand til at omdanne til ammunition alt det krudt, som hittil har kunnet laves inden landet, nemlig 1400 kg. i døgnet. Jeg skal kanske faa lov til at nævne op, hvilke utvidelser der derved er foranlediget paa Raufoss. Desværre var direktøren paa Raufoss syk; han blev overarbeidet, saaledes at han ikke fik sine planer tidsnok færdig, og som følge derav fik ikke jeg anledning til at fremlægge for forrige storting proposition om denne noksaa betydelige utvidelse. Vi maatte derfor ta bestemmelsen ved kongelig resolution og disponere midler av det beløp paa 40 millioner kroner, som av stortinget er stillet til regjeringens disposition. Dette blev forøvrig gjort efter konferanse med førerne for de forskjellige politiske partier. Der er hængt op paa væggen en plan over Raufoss patronfabrik, hvor alt, hvad

der er avlagt med rødt, betegner de nye anlegg, og alt, hvad der ligger med sort, er den ældre fabrikk. Jeg tror, det kan være av interesse, at jeg læser op planen for den fabrikk, da det viser, at det er nok saa omfattende anlegg, som det her dreier sig om. Det var nødvendig for det første at opføre en ny fabrikkbygning til et kostende av kr. 117000,00, hvori der skulde indredes et eget hylseverksted med tilbehør, som kom paa kr. 183000,00, og et brandrørverksted, med tilbehør, som kom paa kr. 185000,00. Det var endvidere nødvendig at utvide verktøiadelingen i den gamle fabrikk for et beløp av kr. 82000,00. Desuten maatte anskaffes bearbeidningsmaskiner for presseverket for kr. 133000,00, ny fabrikk for geværhylser, gløderi, tørkeri o.s.v. kr. 151000,00, tilbehør og maskiner kr. 147000,00, smie og blytraadspresser kr. 42000,00, kontrolmaskiner for den nye patronfabrikk kr. 44000,00, brisantavdelingen kr. 30000,00, et helt nyt laboratorium for brandrør og tændskruer kr. 58000,00, maskiner til dette kr. 50000,00, laboratorium for sammensætning av skud kr. 42000,00 og verktøi dertil kr. 3700,00, patronlaboratorium, maskiner dertil kr. 60000,00, magasinrum for kanonammunitioen kr. 26000,00. Saa var det nødvendig at anlægge et større kassesnekkeri, krudtverket maatte utvides, og desuten blev det da av hensyn til den økede arbeidsstyrke, som vil trænges ved krigsopsætningen, nødvendig at gaa til opbygning av en barakkeby for arbeidere. Der findes nemlig ikke boliger paa Raufoss, knapt nok for det personel, som har været hittil. Saa var det nødvendig at opføre beitseverksted, gasverk, fyrhus, funktionærboliger, lagerhus for krudtverket, lynavledere, og desuten vand, kloak, heiseindretninger o.s.v. Det hele anlegg kommer paa ialt kr. 2065000,00 efter den oversigt, vi nu har. Altsaa utenfor dette ligger da det nye presseverk, den nye tændhættefabrikk og det nye metalsmelteverk. Jeg skal til sammenligning faa lov til at oplyse, at der i det tidligere anlegg paa Raufoss, der har været opbygget gjennom de sidste 20 aar - det er mindst saa længe, siden Raufoss blev paabegyndt - ialt er nedlagt kr. 1600000,00.

Dette viser kanskje bedre end noget andet, at vi her stod nok saa daarlig rustet til at overta ialfald indenfor landet en ammunitionsfabrikation i den utstrækning, som det herefterdags vil være nødvendig at være forberedt paa.

Et andet viktig skridt, som er foretat, er, at der er sluttet kontrakt med Engene fabrikk, hvorefter disse skal utvide sin produktionskapacitet, saaledes at den samlede krudtproduktioen inden landet kan økes fra de 1400 kg., som jeg har nævnt, indtil 2 1/2 ton pr. døgn. Denne kontrakt er bygget derpaa, at staten forpligter sig til i løpet av de første 2 aar at anskaffe et visst kvantum krudt, nemlig for et beløp av tilsammen kr. 1130000,00. I stortingsmeddelelsen er det foreslaaet, at av dette beløp skal ca. kr. 220000,00 optages til bevilgning i 1916 og likesaa i 1917, hvis intet uforutset indtræder, altsaa paa

den ordinære ammunitionskonto, medens kr. 700000,00 er foreslaat dækket av neutralitetsvernsbevilgningene. Det næste skridt, som er foretat paa ammunitionsfabrikationens omraade er, at der har været anstillet undersøkelser om bygning av en ny krudtfabrik for statens regning for at drive krudtproduktionen op til henimot det maal, som generalstaben har forlangt, nemlig 5 ton pr. døgn. Vi skulde altsaa hittil være kommet saa langt, at vi skulde kunne faa 2 1/2 ton pr. døgn med den nye utvidelse av Engene. For nu at skaffe det resterende kvantum krudt blev der anstillet undersøkelser angaaende en saadan ny fabrik. Det viste sig imidlertid, at der meget hurtig blev dannet et privat konsortium, som er i fuld gang med nu at planlægge bygning av en fabrik, det har faat koncession av regjeringen paa bygning av en sprængstoffabrik, der skal kunne producere indtil 3 ton i døgnet, saaledes at den samlede krudtproduktion, naar den nye fabrik kommer istand, skulde dreie sig om ca. 5 1/2 ton i døgnet. Krudtspørsmålet skulde saa være løst, og det, som da vil bli forelagt stortinget iaar i særskilt ekstraordinær proposition, er de fornødne forslag til bevilgning til yderligere utvikling av Raufoss eller for eventuel opprettelse av en anden statsfabrik for at kunne omdanne denne krudtmasse til ammunition. Det dreier sig her om ganske betydelige beløp, og der er saavidt mange detaljer, at jeg ikke tror paa det nuværende tidspunkt at burde komme nærmere ind paa det, da der formentlig i sin tid vil bli debat om den ting i stortinget. Jeg skal ganske kort nævne, at ogsaa paa skytsfabrikationens omraade har vi forsøkt at skaffe en egen statsfabrik. Der er git bevilgning av stortinget ifjor til ikke saa faa kanoner. Det har vist sig, at skal vi skaffe disse kanoner fra utlandet, er prisen saa voldsomt høi, at vi for den ekstraordinære overpris uten vanskelighet kan dække omkostningerne ved en ny fabrik inden landet, som da væsentlig skal være beregnet paa at sammensætte de forskjellige kanondele, og saa skal man dele ut kanondelene til den private industri for paa den maate at forsøke, om man ikke ogsaa her skulde kunne bli selvhjulpne for de mindre kalibers vedkommende.

Den nuværende krig har vist, at spesielt forbruket av haandskytevaaben og mitraljøser er overordentlig sterkt, og man regner, efter hvad jeg har set av de rapporter, som er kommet ind til departementet, at der ved de retirerende avdelinger paa østfronten - dengang da først østerrikerne gik tilbake mot Karpaterne og da derefter russerne blev kastet tilbake igjen av tyskerne og østerrikerne - at der skal være medgaat 5 geværer pr. mand i de retirerende avdelinger, altsaa soldaterne har under retraten regelmæssig kastet sine geværer selv blandt disse disiplinerte tropper for hurtigst mulig at komme tilbake til de nye stillinger, og det gjaldt da ved disse nye

stillinger at ha fornødne vaabenbeholdninger for straks at kunne bevæbne soldaterne igjen. Hos os var utstyret av haandskytevaaben ved krigens utbrud meget knapt, og den eneste vaabenfabrik vi hadde, paa Kongsberg, kunde ikke producere mere end 6500 geværer pr. aar og 20 lette mitraljøser. Ved forceret drift døgnet rundt kunde man komme op til 12000 geværer og 100 lette mitraljøser eller 50 tunge mitraljøser. Denne produktion vilde ikke inden et rimelig tidsrum formaa at avhjelpe den nuværende mangel og da langt mindre skaffe fornøden reserve for haandskytevaaben i vor arme. Her var det ogsaa nødvendig hurtigst mulig at bringe paa det rene, baade hvad den civile industri kunde hjelpe os med, og hvad det var nødvendig at gaa til av utvidelser ved vore egentlige statsfabrikker. Der er da efter de saaledes foretagne undersøkelser iverksat en utvidelse av Kongsberg vaabenfabrik saaledes, at der er paabygget maskinhallen en bygning, en ny hal til 40000 kroner, der er paabygget en 3dje etage over haandvaabenavdelingen, der er anskaffet 100 maskiner til gevær- og pistolfabrikken og 25 maskiner til mitraljøsefabrikken, saaledes at vaabenfabrikken til sommeren vil kunne levere 25000 geværer aarlig, 150 mitraljøser og 2500 automatiske pistoler. Vi skulde da ved den utvidelse - hvis vi endnu fik nogen tid paa os - opnaa hurtigst mulig at faa dækket de mangler, som endnu eksisterer med hensyn til utstyret av haandskytevaaben i vor arme. Vi har en anden utvei. Vi er tilbudt f.eks. fra Amerika at kjøpe ind færdige Krag-Jørgensengeværer, men av et andet kaliber. Det er klart, at det er en utvei, som man ikke tyr til, uten at man er aldeles nødt til det, idet den ting at gaa over til et nyt kaliber indenfor haandskytevaabnernes række med dertil hørende særskilt ammunitionsfabrikation er av de ting, som man kun gjør i alleryderste nød.

Ved disse betydelige utvidelser av statens fabrikker paa Raufoss og Kongsberg er det klart, at der kræves en betydelig utvidelse av arbeidsstyrken. Jeg skal saaledes nævne, at ved Raufoss er den nuværende fredsstyrke 250 hoder, hvorav 70 kvinder og 25 mænd, og resten er da almindelige dagarbeidere. Efter den utvidelse, som nu er foregaat ved Raufoss, vil der til normal drift kræves 800 arbeidere, hvorav 500 kvinder og 80 fagarbeidere. Ved forcert drift døgnet rundt vil der kræves 1600 arbeidere, hvorav 1000 kvinder og 160 fagarbeidere. Ved Kongsberg vil antallet ved utvidelsen økes fra 588 til 1075, naar man gaar til drift døgnet rundt. Nu er det klart, at det her gjælder at ordne sig saaledes, at ikke statens faste arbeidsstok vokser uforholdsmæssig meget, og vi har da forsøkt at løse den vanskelighet derved, at der fremtidig skal utskrives arbeidere, som fortrinsvis er skikket til ammunitions- og vaabenfabrikation, og ogsaa saadanne, som ikke er skikket til at indgaa i de kombattante avdelinger, skal da fortrinsvis utskrives til tjeneste ved Kongsberg

og Raufoss og her avtjene sin verneplikt paa nærmere av departementet fastsatte betingelser.

Av andre forføininger, der er truffet, skal jeg nævne, at der er iverksat bygning av særskilt arsenal for 6te brigade, og der vil bli fremsat forslag for stortinget til yderligere forføininger for at gjøre denne brigade mest mulig uavhengig av tilførsler fra de andre landsdele.

Ved hærens flyvevæsen er der ogsaa foretat meget væsentlige forandringer. Vort utstyr med flyvemateriel var før krigen meget knapt. Vi hadde kun 2 flyvemaskiner, hvorav den ene paa Værnes. Nu har vi da ialfald færdig 5 aeroplaner, hvorav 1 paa Værnes. 4 landaeroplaner og 4 hydroaeroplaner er under bygning, og 2 aeroplaner er bestilt i Frankrig. Der er endvidere iverksat en utvidelse av den aeroplanfabrik, som skulde bygges paa Kjeller efter stortingets bestemmelse, saaledes at den er istand til, naar den blir færdig, at bygge 2 maskiner om maaneden eller 25 maskiner i løpet av et aar. Altsaa, ogsaa her har vi forsøkt at ordne os saaledes, at vi kan forarbeide mest mulig av dette materiel indenfor landets grænser.

! Paa intendanturens omraade har der ogsaa foregaat uavbrudt anskaffelser, og jeg skal der kanskje bare indskrænke mig til at nævne, at der siden krigens utbrud er oparbeidet 52 000 sæt beklædning, hvorav da selvfølgelig en del ikke kan regnes som ren nettotilvekst, da der jo har været adskillig slitage paa beklædning og utrustning paa grund av, at der har været en saa betydelig styrke inde til øvelser og vagttjeneste.

Der er anskaffet betydelige kvanta av proviant og furage, av medikamenter, forbindelsessaker, kirurgiske instrumenter o.s.v. Alt dette blir for vidtløftig at gaa igjennem. Jeg skal kun nævne, at f.eks. for sanitetets vedkommende var utstyret for krigen 25 feltlazaretter. Nu har vi materiel til 33 feltlazaretter og 9 fæstningslazaretter, 3 1/2 sanitetstog og 4 hospitalskibe. Der har været utdelt stipendier til læger og tandlæger, forat disse i størst mulig utstrækning skulde faa anledning til at gjøre studier ved fronterne hver paa sit felt. Likeledes har der været utsendt en veterinær for at sette sig ind i, hvorledes de syke heste behandles i Tyskland ved fronterne.

For marinens vedkommende har den hele tid samtlige fartøier med undtagelse av et par av de ældste monitorer og et enkelt kommandofartøi været utrustet. Der har været leiet 29 fartøier - slæpebaater, hvalfangerbaater og motorbaater foruten statens egne. Endvidere har der været lagt beslag paa "Michael Sars", "Andenæs" og "Rundø". Fartøierne har været fordelt langs kysten, i alt væsentlig saaledes som det vil fremgaa av det kart, der er hængt op ved siden av præsidentstolen, hvor grupperingen er avlagt.

Av begivenheter, som er indtruffet paa kysten, kan jeg nævne, at der paa kyststrækningen fra den svenske grænse

til Lindesnæs paa faa undtagelser nær ikke har optraadt noget fartøi indenfor den norske territorialgrænse den hele tid. Det eneste tilfælde er, at 2 tyske undervandsbaater den 9de januar i skvalpestilling befandt sig mellom Oxø og Grønningen, men de fjernet sig med det samme de blev paatruffet av norske patruljebaater. Endvidere er der, som man har set av aviserne, i de sidste dage indtruffet et tilfælde, hvor undervandsbaater har optraadt og visitert handelsskibe indenfor territorialgrænsen nede paa sørlandet, men disse har ogsaa straks fjernet sig, da vore bevogtningsfartøier kom til. Paa kyststrækningen mellem Lindesnæs og Trondhjemsfjorden er det mest karakteristiske ved, hvad der er hændt, den maate, hvorpaa engelskmændene har anordnet sin visitation av de fartøier, som gaar langs den norske kyst. Denne visitation av fartøier er i enkelte tilfælde desværre foregaaet paa norsk sjøterritorium, men ogsaa engelskmændene har med det samme de norske bevogtningsfartøier er kommet til, fjernet sig uten at gjøre vanskeligheter. Den engelske bevogtning av vor kyst er anordnet paa den maate, saavidt man kan skjønne, at langt tilhavs ligger de store hjelpekrydsere, som er paa fra 10000 til 18000 tons, og som er bestykket med 12 og 15 cm.'s kanoner. De har da hver knyttet til sig endel trawlere, som er utstyrt med mindre skyts, og som gaar ind under kysten. Trawlerne utfører visitationen, og i alle tilfælde, hvor trawleren er i tvil om, hvorledes den skal optræde, tilkaldes hjelpekrydseren ved hjælp av radiotelegraf, og der træffes da bestemmelse av hjelpekrydserens chef om, hvorledes der skal forholdes i hvert enkelt tilfælde.

Utenriksministeren har redegjort for, hvad der er passert i Vestfjorden, og det fremgaa av de samtaler, der har været ført mellem de engelske sjøofficerer og vore egne sjøofficerer, at engelskmændene ikke vil anerkjende den grænse, vi trækker for vor territorialgrænse, nemlig tvers over Vestfjorden. De anerkjender ikke anden grænse end den almindelige territorialgrænse, saaledes at de har adgang til at gaa ind i Vestfjorden saa meget de vil, efter deres opfatning. Imidlertid synes det at fremgaa av enkelte av de samtaler, som har været ført, at engelskmændene ikke ønsker at sætte denne sak paa spidsen, og der har ikke i den senere tid forekommet visitation eller optræden av engelske fartøier inde i selve Vestfjorden.

Marinens bevogtningsfartøier har endvidere deltat i kontrollen med overholdelsen av gjældende utførselsforbud og deltat i det almindelige politiopsyn den hele tid ved kysten, og her er gjort udmerket nytte. Endelig skal nævnes, at der i løpet av aaret 1915 har drevet iland et meget betydelig antal miner langs vor kyst, og paa det kart, som er ophængt der, er da forsøkt fremstillet, paa hvilke punkter disse miner er drevet ind paa kysten.

For personelletts vedkommende i marinen har hele tiden styrken utgjort omtrent 2400 mand. Ogsaa her har man forsøkt at ordne sig saaledes, at de ældre aarsklasser gjennemgaaende hurtigst mulig fritages for tjeneste, og der er skedd en ekstraordinær utdanning av rekrutter - i dobbelt saa stor utstrækning som under normale forhold - saaledes at der f.eks. nu kun er 210 mand inde av aarsklasser, som ellers vilde været tjenstfri, og ogsaa disse 210 mand har man haab om at kunne avløse med nye rekrutter i løpet av forholdsvis kort tid. For marinens vedkommende kan jeg endvidere nævne, at der den hele tid har paagaat den fornødne reparation av og vedlikehold av alt materiel, som selvfølgelig er sterkt utsat for slitage under en saadan lang vagttjeneste som den, der nu har paagaat. Den hele tjeneste har i det store og hele foregaaet uten nævneværdige uheld, naar vi undtar den sidste grundstøtning med jageren "Troll", der desværre var av mere alvorlig karakter - væsentlig derved at det vil ta adskillig tid, forinden reparationen kan bli fuldført.

Jeg skal endelig nævne, at der for minevæsenets vedkommende har paagaat en uavbrudt fabrikation av miner og omdanning av de miner, som er drevet iland paa kysten, saaledes at medens marinen ved krigens utbrud raadte over kun 357 miner i det hele, har den nu paa det nærmeste 1500 miner, og efter hvad minevæsenet opplyser, vil det inden aarets utløp forhaabentlig ha færdig 1800 miner - altsaa en ganske betydelig forøkelse av minemateriellet.

Paa fartøibygningens omraade er der i henhold til den bemyndigelse, som blev git regjeringen av forrige storting, iverksatt bygning av alt det materiel, som de private verksteder har kunnet overta inden landet, og der er saaledes nu under bygning 4 undervandsbaater, 2 kanonbaater og 2 torpedobaater foruten flyvemateriel og minemateriel. Desuten er der ved Horten under bygning 2 undervandsbaater, 1 hurtiggaaende mineutlagger og 1 av de større torpedobaater. Ogsaa i marinen har flyvevæsenet gaatt nok saa raskt frem. Før krigen hadde vi kun 1 vandflyvemaskine, den bekjendte "Start", der imidlertid led saa mange havarier, at den nu er utrangert. Der er nu senere færdigbygget 4 hydroaeroplaner. Ved marinens artilleri og ved marinens intendantur har der været utfoldet al den virksomhet, de har kunnet overkomme, ved hjelp av det personel og materiel, som de har, og ved alle flaaestationer, hvortil der ialt er bevilget 4738000 kroner, har arbeiderne den hele tid paagaat og er nu komne nok saa langt, spesielt i Bergen og i Ramsund og i Kristianssand. Derimot i Trondhjem er vi paa grund av vanskeligheter med grunderhvervelsen endnu ikke kommet igang med selve flaaestationen.

Jeg skal endelig nævne, at vi i denne tid som bekjendt har hatt militærattachéer utsendt i Rusland, i Sverige, i Tyskland og Østerrige og i London og Paris. Det er under

overveielse yderligere at utsende særskilt attaché til London, saaledes at Frankrike faar sin egen attaché, og en særskilt attaché til Schweiz. Vi har hat under overveielse ogsaa at utsende marineattachéer; men efter de erfaringer, som er indhentet i Sverige, hvor det viser sig, at de marineattachéer, som er utsendt, ingenting har faat se, har kommanderende admiral ikke kunnet anbefale, at vi tar væk nogen officerer fra bevogtningstjenesten til dette øiemed.

Med hensyn til utgifterne ved neutralitetsvernet skal jeg faa lov til at nævne, at den gjennomsnittlige utgift pr. maaned utgjorde i 1914 ved armeen kr. 990 000,00 og ved marinen kr. 635 000,00. I 1915 steg den maanedlige utgift til kr. 1 300 000,00 ved armeen og kr. 676 000,00 ved marinen. Grunden til denne stigning er dels den, at stortinget ifjor vedtok nye krigsregulativer, der i stor utstrækning er traadt i kraft og ganske væsentlig har forøket de daglige utgifter. Men dertil kommer, at der i de utgifter, som her er medregnet for aaret 1915, indgaar en række av de anskaffelser, som er gjort paa neutralitetsvernkontoen, og som ialt beløper sig til ikke mindre end 9 millioner kroner. Altsaa, av den samlede utgift til neutralitetsvernet, som var regnskapsført indtil utgangen av 1915, nemlig ca. 32 millioner kroner, er 9 millioner medgaat til anskaffelser og er saaledes at betragte som en utbetaling, som allikevel maatte komme til at ske paa de ordinære budgetter eller ekstraordinære budgetter, hvis de ikke var skedd gjennom neutralitetsvernsanskaffelser. Ved den utgift, som her er nævnt for armeens vedkommende, er at merke, at den ogsaa er at betragte som en forskudsvis utbetaling av ordinære utgifter - fra det øieblik neutralitetsvernet blir opsat, saaledes at det bestrides saa godt som helt ut av vernepligtige, der avtjener sin normale vernepligt. For marinens vedkommende er derimot det beløp, som er opført, ren nettoutgift, idet regnskapet der er ført paa den maate, at alle bevilgninger, som er givne av stortinget paa ordinære budgetter, trækkes fra totalutgiften, og det beløp, som her er nævnt, er det overskytende.

Jeg tror, at det kunde været av interesse, om der var git eller kunde gives mig anledning til her i stortinget at redegjøre for de forføininger, der er trufne ogsaa i vort naboland Sverige. De er av den art, at de fuldt ut fortjener denne forsamlings opmerksomhet. Jeg har imidlertid ikke trodd at burde sammenknytte et saadant foredrag med det, som jeg har holdt idag, og jeg skal derfor kun nævne, at der paa det svenske budget, efter hvad vi har kunnet bringe i erfaring, for det kommende aar er foreslaat ialt til hæren og flaaen - ordinært - til hæren 66 millioner og til flaaen 31 millioner, ekstraordinært 15 millioner, og til neutralitetsvernet 53 millioner, ialt 165 millioner, hvilket utgjør 40 % av det hele statsbudget, der omfatter ca. 414 millioner kroner. Alene disse tal vil være tilstrækkelige til at belyse den

intense virksomhet, der foregaar i Sverige for hurtigst mulig at bringe forsvaret der ogsaa i en saadan orden, at det kanskje ikke alene er beregnet utelukkende paa et defensivt forsvar av landet.

Jeg skal til slutning kun nævne, at tjenesten ved neutralitetsvernet ogsaa i det forløpne tidsrum selvfølgelig har git anledning til, at der er rettet forskjellige henvendelser til forsvarsministeren om, at tiden ikke har været tilstrækkelig utnyttet. Jeg har i alle saadanne tilfælde anstillet alle mulige undersøkelser, og der er blandt andet utgaat en ordre til kommanderende general fra forsvarsdepartementet om, at alle bevogtningsled skal inspiceres hver eneste dag av de militære chefer. Altsaa der skal ikke gaa nogen dag, hvor ikke hvert eneste bevogtningsled paa kysten ved neutralitetsvernet er inspicert. Dette foranlediger naturligvis endel utgifter; men jeg har foretrukket det, fremfor at man skulde faa indtrykket av, at ikke tiden blev utnyttet saa godt, som det overhodet stod i vor magt. Forøvrig vil jeg iaar som forrige gang, da jeg redegjorde for vort neutralitetsvern, faa lov til at uttale, at baade for armeens og marinens vedkommende er tjenesten utført paa en maate, som fortjener al anerkjendelse, uten friktion, og vel at merke, uten at der er opstaat nogen komplikation likeoverfor noget av de krigførende lande. Dette er meget væsentlig. Vi faar haabe, hvis det skulde bli nødvendig at anvende disse stridskræfter i krig, at de da vil løse sin opgave paa en likesaa god maate, som det har lykkedes dem i denne tid.